

EVOLUȚIA PROMOVĂRII SĂNĂTĂȚII

Aliona TIHON,

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
Nicolae Testemițanu

Summary

Developments in health promotion

The understanding of health determinants has shaped health promotion policies. Terms and concepts in health promotion have evolved education to health education and health promotion. Health education starts during the XIX-th century and was, done systematically through the publication of books, journals and brochures or through medical conferences. The paper presents a review of the purpose of identifying the historical milestones of health promotion.

Keywords: health determinants, health promotion, health education

Резюме

Эволюция пропаганды здорового образа жизни

Понимание комплексного медицинского детерминизма повлияло на развитие политики по укреплению здоровья. На протяжении всей истории говорили о медико-санитарном просвещении, санитарном воспитании, в настоящее время – о пропаганде здорового образа жизни. Медико-санитарное просвещение было основано в XIX-ом веке, путем публикации книг, информационных брошюр или общественных конференций. Эта статья представляет собой обзор литературы по основным этапам в развитии пропаганды здорового образа жизни.

Ключевые слова: медицинский детерминизм, медико-санитарное просвещение, санитарное воспитание

Introducere

„Sănătatea nu este prețuită până când nu apare boala” (Thomas Fuller)

Evoluția de la educația pentru sănătate la promovarea sănătății a avut un parcurs lung, de secole, fiind strâns legat de realitățile istorice, dar și de apariția și dezvoltarea științelor medicale. Educația pentru sănătate și promovarea sănătății sunt perce-

pute ca fiind similare, cu toate acestea ele reprezintă noțiuni distincte.

Educația pentru sănătate reprezintă furnizarea cunoștințelor către grupuri de indivizi, astfel încât aceștia să-și poată modifica, în mod voluntar, anumite comportamente, de obicei de risc.

Promovarea sănătății este un concept difinit pentru prima dată în anul 1986, de către Organizația Mondială a Sănătății, ca fiind procesul care le permite oamenilor să exercite controlul asupra determinantelor sănătății și să-și îmbunătățească astfel starea de sănătate

Oamenii trebuie informați cu privire la sănătate și modul lor de viață, având ca obiectiv prevenirea îmbolnăvirilor înainte ca procesele de deteriorare a sănătății să înceapă. Promovarea sănătății este necesară atât în mediul urban, cât și în mediul rural prin diferite metode.

Omul este o parte a viului, a naturii și înseamnă viață. După cum e normal să ne intereseze viața, sănătatea mediului înconjurător, așa trebuie să ne intereseze și sănătatea omului. **„Sănătatea** reprezintă starea completă de bine din punct de vedere fizic, mintal și social. Ea nu înseamnă numai absența bolii sau a infirmității” (OMS, 1948). Sănătatea este o calitate a vieții și totodată o măsură a calității vieții (a nivelului de trai socioeconomic și cultural).

Obiectivul acestei cercetări este de a contura cele mai importante momente ale evoluției promovării sănătății, de la formele nesistematizate de educație pentru sănătate până la programele actuale de promovare a sănătății.

Materiale și metode

Am efectuat analiza literaturii medicale, precum și a articolelor din publicații de specialitate.

Rezultate obținute

La începutul secolului al XIX-lea, populația era afectată de boli datorate condițiilor de viață insalubre, hrănilor insuficiente, surselor de apă necorespunzătoare. Lipsa de cunoștințe despre boli, dar și reticența în aplicarea măsurilor de protecție au determinat medicii din acea perioadă să întreprindă diferite acțiuni de educație sanitară. Principala metodă a constat în publicarea unor materiale educative pe diverse teme. Câteva lucrări cu rol de educație sanitară sunt următoarele:

- În anul 1803, Vasile Aaron (1770-1822) scrie prima carte cu mesaje antialcool în versuri *Vorbire în versuri de glume între Leonat, bețivul din Longobarda, și Dorofața, muierea sa.*
- În 1824, Ștefan V. Epescurescu (1777-1850) publică cârticica *Mijloace și leacuri de ocrotirea ciumei.*

- În 1827, N. Kiniacopol publică *Douăsprezece învățături pentru femeele cele îngreunate pentru ceasul nașterii și pentru lehzuzie*.
- În 1843-1845, M. Kogălniceanu publică *Almanahul de învățatură și de petrecere*, care cuprinde articole de igienă inserate pe paginile unui calendar.
- În 1891-1897 apare bilunar revista *Apărătorul sănătății*, sub redacția lui N. Manolescu.
- Dintre revistele în paginile cărora au fost publicate materiale de educație sanitară, amintim: *Albina Moldovei*, *Foia Societății Medicilor Naturaliști din Moldova* (1851), *Învățătorul satului* (1843).
- În anul 1935, N. Smadu, Inspectorul sanitar general al Basarabiei, scria: „Starea de igienă corporală și a locuinței în mediul rural este cunoscută îndeobște ca fiind extrem de precară. Majoritatea locuințelor de la țară în Basarabia sunt pline de paraziți și scabie, exponenți netăgăduiți ai murdăriei și sărăciei”.
- În anii 1950-1952 se face o încercare de apropiere a propagandei sanitare de populație, odată cu înființarea Caselor de cultură sanitară.
- În perioada 1958-1965, activitatea de educație sanitară este preluată de Crucea Roșie, aceasta având o direcție medico-socială și de tineret.

În anul 2007, în R. Moldova a fost elaborată Strategia Națională de Sănătate Publică (publicată la 15.01.2008 în Monitorul Oficial al RM nr. 8-10, art. 43 – modificat prin HG 627 din 25.09.2015, MO 267-273/02.10.2015, art. 765), respectând principiile formulate în 1998 de către OMS în documentele internaționale *Sănătatea pentru toți în secolul XXI*. Domeniile prioritare ale Strategiei sunt următoarele: bolile transmisibile, bolile netransmisibile, sănătatea familiei, sănătatea mintală, serviciile medicale preventive.

În prezent, în țara noastră există un spectru larg de organizații neguvernamentale care se ocupă cu promovarea sănătății. Aceste organizații desfășoară proiecte de educație sanitară prin finanțare privată sau din fonduri europene, cu impact asupra categoriilor de risc specifice.

Discuții

Primele noțiuni de prevenire a îmbolnăvirilor s-au concretizat în măsuri de igienă orientate asupra persoanelor și colectivităților în secolele XVII-XVIII, însă activitatea pe baze științifice se concretizează doar în secolul al XIX-lea. Tranziția de la educația sanitară prin metode individuale și de masă către conceptul de promovare a sănătății se datorează înțelegerii faptului că sănătatea este determinată de

multipli factori, atât biologici, cât și sociali, de mediu sau care țin de sistemul sanitar.

Promovarea sănătății reprezintă implementarea bazată pe informație a intervențiilor desemnate să promoveze sănătatea.

Necesitățile de bază pentru sănătate sunt: pacea, locuința, hrana, căldura, educația și venitul. Promovarea sănătății recunoaște în mod explicit contribuția pe care o au guvernele la realizarea acestor condiții de bază. Sistemele de sănătate pun accentul mai mult pe asistența curativă; cu toate acestea, impactul asupra populației este relativ redus și frecvent pot apărea chiar îmbolnăviri.

Sistemele de sănătate se preocupă mai mult de modelele biomedicale de boală și de modelele populaționale ale stării de boală, funcțiile sociale și psihologice fiind frecvent neglijate. Există decese evitabile și condiții (stări) de morbiditate care pot fi prevenite. Serviciile curative sunt costisitoare, pe când intervențiile preventive au, în general, un cost mai mic și sunt accesibile.

Conform Cartei de la Ottawa de promovare a sănătății, “promovarea sănătății este procesul care le permite oamenilor să-și crească controlul și să-și îmbunătățească propria stare de sănătate”. Pentru a atinge o bună stare fizică, mentală și socială, indivizii sau grupurile populaționale trebuie să fie capabile să-și realizeze aspirațiile, să-și satisfacă nevoile și să schimbe sau să facă față mediului. Prin urmare, sănătatea este privită ca o resursă pentru viață, și nu un obiect al vieții.

Sănătatea este un concept pozitiv, care pune accentul pe resursele sociale și personale, precum și pe capacitățile fizice. Prin urmare, promovarea sănătății nu este numai responsabilitatea sectorului sanitar, ea merge mai departe – de la un stil de viață sănătos la o stare de bine.

Principiile promovării sănătății:

1. Implică populația ca un întreg, ceea ce impune necesitatea ca populația să fie informată.

2. Este orientată asupra determinantelor sănătății (factori care influențează sănătatea: biologici, ambientali, mod de viață, servicii de sănătate).

3. Folosește metode/abordări diferite, complementare, deoarece sectorul sanitar nu poate singur să promoveze sănătatea.

4. Urmărește asigurarea participării publice, deoarece promovarea sănătății este posibilă numai dacă indivizii își transformă cunoștințele dobândite în comportamente, contribuind astfel cu toții la promovarea sănătății.

5. Implicarea cadrelor medico-sanitare în promovarea sănătății, mai ales la nivelul serviciilor primare.

Promovarea sănătății este procesul care oferă individului și colectivităților posibilitatea de a-și crește controlul asupra determinantelor sănătății și, prin aceasta, de a-și îmbunătăți starea de sănătate. Reprezintă un concept unificator pentru cei ce recunosc nevoia fundamentală de schimbare atât a stilului de viață, cât și a condițiilor de trai. Promovarea sănătății reprezintă o strategie de mediere între individ și mediu, combinând alegerea personală cu responsabilitatea socială și având drept scop asigurarea în viitor a unei mai bune stări de sănătate (WHO-EURO, *Health Promotion Glossary*, 1989).

Promovarea sănătății este un termen care presupune o abordare multidimensională de îmbunătățire a stării de sănătate, include activități de educație, activități de promovare a unor schimbări comportamentale și de stil de viață, politici și măsuri legislative. Organizația Mondială a Sănătății subliniază (1986) că sănătatea este mult prea importantă pentru a fi lăsată numai practicienilor din domeniul sanitar; educația și elaborarea de politici trebuie să fie centrale pentru dezvoltarea sănătății la nivel individual, comunitar și național.

Experiența specialiștilor din domeniu, începând cu anul 1974, a permis identificarea a **cinci principii care stau la baza promovării sănătății** (Ashton, 1988):

- Promovarea sănătății implică activ populația pentru stabilirea unui program de fiecare zi care favorizează sănătatea, în loc de a se orienta preponderent și exclusiv asupra indivizilor la risc, care au legături cu serviciile medicale.

- Promovarea sănătății este orientată asupra cauzelor care produc îmbolnăviri.

- Promovarea sănătății folosește diferite abordări care contribuie la îmbunătățirea stării de sănătate.

- Promovarea sănătății depinde în mod special de participarea populației.

- Specialiștii din sănătate, în special cei din asistența primară de sănătate, au un rol important în facilitarea acțiunilor de promovare a sănătății.

Promovarea sănătății este un concept relativ nou, dezvoltându-se la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80. De fapt, "nașterea" promovării sănătății se consideră a fi marcată de discuțiile legate de Strategia OMS Sănătate pentru toți până în anul 2000. Anul 1974 se consideră a fi punctul de referință pentru noua sănătate publică și pentru promovarea sănătății.

Raportul publicat în Canada de către Marc Lalonde, ministrul sănătății din acea vreme, a arătat că foarte multe decese din Canada puteau fi prevenite. De fapt, el a redescoperit sănătatea publică, sub forma de noua sănătate publică, o abordare care aduce laolaltă schimbări de mediu alături de măsuri preventive individuale și intervenții terapeutice

adecvate, adresate în special vârstnicilor și persoanelor cu handicap.

Noua sănătate publică merge mai departe de înțelegerea biologiei umane și recunoaște importanța aspectelor sociale ale problemelor de sănătate cauzate de stilul de viață. Prin urmare, sănătatea trebuie să reprezinte preocuparea tuturor cetățenilor, și nu numai a medicilor sau a altor specialiști medicali. Cu toate acestea, numai o mică proporție a fondurilor Serviciului Național Britanic de Sănătate (NHS), de exemplu, a fost orientată către îmbunătățirea stării de sănătate și prevenirea îmbolnăvirilor.

La Conferința de promovare a sănătății, care a avut loc la Ottawa în anul 1986, principiile enunțate anterior au fost dezvoltate, elaborându-se *Carta de la Ottawa de promovare a sănătății*. Acest document subliniază, în special, necesitatea ca promovarea sănătății să realizeze următoarele: "elaborarea unor politici publice care favorizează sănătatea; crearea unor medii de trai și de muncă cu influență favorabilă asupra stării de sănătate; întărirea acțiunii comunitare, dezvoltarea (îmbunătățirea) abilităților individuale."

La cea de-a 4-a Conferință internațională de promovare a sănătății de la Jakarta (1997) s-au identificat prioritățile în acest domeniu pentru secolul XXI.

Concluzie

Oamenii trebuie să fie bine informați cu privire la sănătatea și modul lor de viață, având ca obiectiv prevenirea îmbolnăvirilor înainte ca procesele de deteriorare a sănătății să înceapă.

Bibliografie

1. Ajzen I., Fishbein M. *Understanding the attitudes and predicting social behaviour*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1980.
2. Andreasen A.R., Kotler P. *Strategic Marketing for Nonprofit Organizations*. Sixth Edition. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Educational International, 2003.
3. Ashton L., Seymour H. *New Public Health*. In: Liverpool experience; 1998, nr. 11.
4. Bagozzi R. *Marketing and exchange*. In: Journal of Marketing, 1975, nr. 39 (October), p. 32-39.
5. Bartels R. *Development of Marketing: A Brief History*. In: Schwartz G. (editor). *Science in Marketing*. New York: John Wiley & Sons Inc., 1965.
6. Carlson N.R., Buskist W., Martin G.N. *The science of psychology*. In: Psychology, the science of behaviour. Pearson Education Limited, Essex, England. Campaigning for health, 2000.
7. Davis M., Macdowall W. *Health Promotion Theory*. University Press. McGrawHill; 2006.
8. Naido J. Willsj. *Health promotion: Fondation for Practice*. Baillier Tindall. Elsevier; 2009.
9. <http://www.cdc.gov/eval/resources.htm#manuals>.
10. <http://ctb.ku.edu/tools/evaluateinitiative/index.jsp>.
11. http://www.oznet.ksu.edu/dp_chhealth/Healthy-Places/framework/overview.html.